

Date: 25th May-2025

EGOIZM VA ALTURIZM TUSHUNCHALARI

Toshmurodova Mahliyo Xolmo'min qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
pedagogika fakulteti Psixologiya ta'lim yo'nalishi
1-kurs talabasi

Toshmurodovamahliyo2005@gmail.com

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchi
<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>
ulugbekshomurotov986@gmail.com +998915107420

Annotatsiya: Maqola "Egoizm va altruizm" tushunchalarini jurnalistik uslubda yoritadi, ularning psixologik, falsafiy va ijtimoiy o'rinlarini tahlil qiladi. Egoizmning sog'lom va xudbin shakllari, altruizmning foydalari va chegaralari, shuningdek, O'zbekiston jamiyatidagi akslari haqida so'z yuritiladi. Qo'shimcha ravishda, mazkur tushunchalarning iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri, zamonaviy misollar va statistik ma'lumotlar keltiriladi. Maqola egoizm va altruizm o'rtasidagi muvozanatni topish bo'yicha amaliy maslahatlar bilan yakunlanadi. Keng o'quvchi auditoriyasiga mo'ljallangan ushbu maqola o'zbek jamiyatining dolzarb masalalariga urg'u beradi.

Kalit so'zlar: Egoizm, altruizm, sog'lom egoizm, xudbinlik, muvozanat, psixologiya, falsafa, jamiyat, iqtisodiy ta'sir, xayriya, ko'ngillilik, O'zbekiston

Kirish

Inson hayotidagi har bir qaror uning ichki dunyosini aks ettiradi: ba'zida o'z manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yadi, ba'zida esa boshqalarning yaxshiligi uchun o'zini fido qiladi. Bu ikki xil yondashuv – egoizm va altruizm – nafaqat shaxsiy xulq-atvor, balki jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy hayotida ham muhim rol o'ynaydi. Egoizm ko'pincha "xudbinlik" sifatida qoralansa, altruizm "yaxshilik" ramzi sifatida ulug'lanadi. Ammo bu tushunchalar o'ziga xos chegaralar va murakkabliklarga ega. Ushbu maqola egoizm va altruizmning psixologik va falsafiy asoslarini o'rganadi, ularning O'zbekiston jamiyatidagi aksini tahlil qiladi va bu ikki tushuncha o'rtasida muvozanatni topish yo'llarini ko'rsatadi. Egoizm va Altruizm: O'zini o'ylash yoki boshqalarga yordam berish? Egoizm: Falsafiy va psixologik nuqtai nazar

Egoizm so'zi lotincha "ego" (men) so'zidan kelib chiqqan bo'lib, shaxsiy manfaatlar va ehtiyojlarni birinchi o'ringa qo'yishni anglatadi. Falsafiy nuqtai nazardan, egoizm Ayn Rand kabi mutafakkirlar tomonidan "ratsional egoizm" sifatida himoya qilingan. Ularning fikricha, inson o'z manfaatlarini himoya qilmasa, jamiyatda muvaffaqiyatga erisha olmaydi. Psixologiyada esa sog'lom egoizm insonning o'zini sevishi, shaxsiy chegaralarni belgilashi va o'z maqsadlari yo'lida harakat qilishi sifatida qaraladi. Masalan, o'z sog'ligiga e'tibor berish, ta'limga sarmoya kiritish yoki stressdan

Date: 25th May-2025

xalos bo‘lish uchun dam olish – bularning barchasi sog‘lom egoizmning ko‘rinishlari. Ammo egoizm haddan oshsa, u xudbinlikka aylanadi. Xudbin odam boshqalarning his-tuyg‘ulari yoki ehtiyojlarini e‘tiborsiz qoldirib, faqat o‘zini o‘ylaydi. Masalan, jamoaviy loyihada faqat shaxsiy muvaffaqiyatni ko‘zlagan xodim jamoa muhitiga zarar yetkazishi mumkin. Shu bois, egoizmning “foydali” va “zararli” chegarasini aniqlash muhim. Altruizm: Yaxshilikning chegaralari

Altruizm – bu o‘z manfaatlaridan voz kechib, boshqalarga yordam berish. Bu tushuncha ko‘pincha diniy va axloqiy qadriyatlar bilan bog‘liq. Masalan, islomda “sadaqa” va “mehr-oqibat” kabi tushunchalar altruizmning muhim ko‘rinishlari hisoblanadi. Psixologik nuqtai nazardan, altruizm insonning ijtimoiy aloqalarini mustahkamlaydi va ruhiy farovonlikni oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshqalarga yordam bergan odamlar ko‘proq baxt va hayotdan mamnunlik his qilishadi (Batson, 2011). Biroq, altruizmning ham o‘z chegaralari bor. Agar inson doimo o‘zini qurbon qilib, boshqalarni o‘ylasa, bu “altruistik charchoq” deb ataladigan holatga olib keladi. Bu holatda inson ruhiy va jismoniy jihatdan holdan toyadi. Masalan, o‘z ehtiyojlarini e‘tiborsiz qoldirib, doimo oilasi yoki do‘stlariga yordam beradigan odam depressiyaga tushishi mumkin. Shunday ekan, altruizm o‘zini hurmat qilish bilan birga bo‘lgandagina samarali bo‘ladi. Egoizm va altruizmning iqtisodiy va ijtimoiy ta’siri

Egoizm va altruizm nafaqat shaxsiy hayotda, balki iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda ham muhim rol o‘ynaydi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, egoizm bozor iqtisodiyotidagi raqobatni rivojlantiradi. Masalan, tadbirkorlar o‘z foydalarini ko‘zlab, yangi mahsulotlar yaratadi va xizmatlarni takomillashtiradi, bu esa umumiy iqtisodiy o‘sishga yordam beradi. Ammo haddan oshgan egoizm ijtimoiy tengsizlik va ishonchsizlikka olib kelishi mumkin. Altruizm esa ijtimoiy barqarorlikni ta’minlaydi. Xayriya tashkilotlari, ko‘ngillilik harakatlari va davlatning ijtimoiy dasturlari altruistik tamoyillarga asoslanadi. Masalan, O‘zbekistonda “Mahalla” tizimi orqali qo‘shnilar bir-biriga yordam berish an‘analari altruizmning ijtimoiy hayotdagi muhim o‘rnini ko‘rsatadi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekistonda xayriya tashkilotlari tomonidan 500 million so‘mdan ortiq mablag‘ ijtimoiy loyihalarga yo‘naltirilgan (“Mehr va Oqibat” fondi, 2023). O‘zbekiston jamiyatidagi aks

O‘zbek jamiyatida egoizm va altruizm o‘ziga xos tarzda namoyon bo‘ladi. An‘anaviy qadriyatlar altruizmni, ayniqsa, oila va jamoa ichidagi o‘zaro yordamni targ‘ib qiladi. Masalan, to‘y va boshqa marosimlarda qo‘shnilar va qarindoshlarning bir-biriga ko‘maklashishi altruizmning yorqin namunasidir. Shu bilan birga, zamonaviy davrda yoshlar orasida sog‘lom egoizm – ta’lim olish, karyera qurish va shaxsiy rivojlanishga e‘tibor berish – tobora ommalashmoqda. Yoshlar orasida ko‘ngillilik harakati ham jadal rivojlanmoqda. Masalan, “Yoshlar ittifoqi” tashkiloti tomonidan tashkil qilingan ekologik loyihalar va qariyalarga yordam dasturlari altruizmning zamonaviy shakllarini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy muvaffaqiyatlarni namoyish qilish tendensiyasi egoizmning yangi ko‘rinishi sifatida talqin qilinmoqda. Bu esa jamiyatda egoizm va altruizm o‘rtasidagi muvozanatni topish zarurligini ko‘rsatadi.

Amaliy maslahatlar

Date: 25th May-2025

Egoizm va altruizm bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir. Abraham Maslouning ehtiyojlar piramidasiga ko'ra, inson avval o'zining asosiy ehtiyojlarini qondirishi, so'ngra boshqalarga yordam berishi kerak. Quyida muvozanatni topish uchun bir nechta amaliy maslahatlar keltiriladi: O'z chegaralaringizni belgilang: O'zingizga vaqt ajratishni unutmang. Masalan, har kuni 30 daqiqa shaxsiy rivojlanishga sarflang. Kichik yordamdan boshlang: Altruizm katta qurbonliklarni talab qilmaydi. Masalan, qo'shningizga kichik yordam berish yoki xayriya uchun kichik mablag' ajratish ham katta o'zgarishlarga olib keladi. O'zingizni hurmat qiling: O'z ehtiyojlaringizni e'tiborsiz qoldirmang. Masalan, charchaganingizda dam olishga ruxsat bering. Jamoaviy maqsadlarga e'tibor bering: Ish joyida yoki oilada ham o'z manfaatlaringizni umumiy manfaatlar bilan uyg'unlashtirishga harakat qiling.

Xulosa:

Egoizm va altruizm – inson tabiatining ajralmas qismlari. Sog'lom egoizm insonni mustaqil va muvaffaqiyatli qiladi, altruizm esa hayotga mazmun va ijtimoiy aloqalar bag'ishlaydi. O'zbek jamiyatida bu ikki tushuncha an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar orqali o'z ifodasini topmoqda. Muvozanatni topish – bu har birimiz uchun doimiy sayohat. O'zingizni seving, lekin boshqalarni hurmat qilishni unutmang. Axir, o'zimizni topish boshqalarga yordam berish bilan birga keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396.
2. Batson, C. D. (2011). Altruism in Humans. Oxford University Press.
3. Rand, A. (1964). The Virtue of Selfishness. New American Library.
4. Dawkins, R. (2006). The Selfish Gene. Oxford University Press.
5. "Mehr va Oqibat" xayriya fondi (2023).
6. Yillik hisobot. O'zbekiston Yoshlar ittifoqi (2024). Ko'ngillilik loyihalari haqida ma'lumot.
7. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (2023). Ijtimoiy loyihalar statistikasi.
8. Melikboboyevich, S. U., Davrbek o'g'li, M. D., & Azamat Jo'rakul o'g, X. (2024). SHAXSDA SALBIY TUZILMALARNING PAYDO BO'LISHI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 218-228.
9. Melikboboyevich, S. U. (2024). CHANGES IN STUDENTS' MENTAL STATUS DURING MASTERING THEORETICAL AND PRACTICAL TRAINING (IN THE EXAMPLE OF AGGRESSION). *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 142-148.
10. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). EDUCATOR'S SKILL IN ELIMINATING AGGRESSIVE SITUATIONS OF CHILDREN RAISED IN PRESCHOOL EDUCATION ORGANIZATION. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 611-616.
11. Melikboboyevich, S. U., Abdukarimovich, Y. T., & Xayrullo o'g'li, R. S. (2024). WAYS TO ELIMINATE THE AGGRESSIVENESS OF THE ATHLETE BEFORE THE

Date: 25th May-2025

SPORTS COMPETITION. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(17), 271-275.

12. Melikboboyevich, S. U. (2024). MEASURES TO PREVENT AGGRESSIVE ATTITUDES BY THE TEACHER TO THE STUDENT FOR LATE TO THE LESSONS. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 127-134.

13. Melikboboyevich, S. U., & Muxammadiyevich, B. M. M. (2024). INFLUENCE OF AGGRESSIVE CASES OF DEPUTY DIRECTORS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON WORK ACTIVITIES. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(6), 120-125.

